

ПАЛІТЫЧНЫ ДЫСКУРС: ПРАБЛЕМЫ ІНТЭРПРЭТАЦЫІ

1. Паняцце дыскурсу

Паняцце дыскурсу ў сучаснай лінгвістыцы сэнсава набліжаецца да паняцця “тэкст”, аднак пры гэтым падкрэсліваецца дынамічны характар моўнай камунікацыі. Дыскурс складаецца са сказаў або іх фрагментаў, а змест дыскурсу канцэнтруецца вакол “падставовых” канцэптаў – топікаў дыскурсу. Лагічны змест асобных сказаў – кампанентаў дыскурсу – называецца прапазіцыямі. Апошнія звязваюцца паміж сабой лагічнымі адносінамі (кан’юнкцыі, дыз’юнкцыі, прычынна-выніковымі і інш.). Аналізуючы дыскурс, інтэрпрэтатар кампануе элементарныя прапазіцыі ў агульнае значэнне, змяшчае новую інфармацыю ў межы ўжо атрыманай прамежкавай, або папярэдняй інтэрпрэтацыі, г.зн.:

- вызначае ўнутрытэкставыя сувязі – анафарычныя, семантычныя (кшталту сінанімічных і антанімічных), рэферэнцыйныя (аднясенне імёнаў і апісанняў да аб’ектаў рэальнага або ментальнага свету) адносіны, функцыянальную перспектыву (тэму выказвання і тое, што пра яе гаворыцца) і г.д.;
- “паглынае” новую інфармацыю ў тэму дыскурсу, у выніку чаго ліквідуецца (калі гэта трэба) рэферэнтная неадназначнасць, вызначаецца камунікатыўная мэта кожнага сказа і паступова робіцца зразумелай “драматургія” ўсяго дыскурсу.

У працэсе такой інтэрпрэтацыі ўзнаўляецца “патэнцыяльны” свет, у якім, паводле прэзюмпцыі інтэрпрэтатара, аўтар канструюваў дыскурс і ў якім апісваюцца рэальныя і пажаданыя (няхай і не заўсёды дасягальныя), нерэальныя і г.д. акалічнасці. У гэтым свеце мы знаходзім характарыстыкі дзейных асоб, аб’ектаў, часу, абставін, падзей (у прыватнасці, учынкаў дзейных асоб) і інш. Гэты ўяўны свет уключае таксама дадумванне інтэрпрэтатарам (які мае непаўторны жыццёвы вопыт) дэталі і ацэнкі, што можа выкарыстаць аўтар дыскурсу, навязваючы свае меркаванні адрасату. Спрабуючы зразумець дыскурс, інтэрпрэтатар хоць бы на імгненне перасяляецца ў свет чужых думак. Вопытны аўтар, асабліва палітык, спалучае такое маўленчае ўнушэнне з папярэдняй апрацоўкай чужой свядомасці, каб новы погляд на рэчы гарманізаваў з устойлівымі поглядамі – свядомымі ці несвядомымі. Распльвістая семантыка мовы спрыяе гнуткаму пранікненню ў чужую свядомасць: новыя погляды мадыфікуюцца (гэта своеасаблівае мімікрыя) пад уплывам сістэмы

трывалых думак інтэрпрэтатара, а часам і змяняюць гэтую сістэму, параўн. [Badaloni 1984, 18].

2. Характарыстыкі палітычнага дыскурсу

Згодна з Э. Касерыу, ужо само маўленне з'яўляецца “палітычна нагруканым”, паколькі выступае знакам салідарнасці з іншымі членамі соцыума, якія карыстаюцца адной мовай [Coseriu 1987, 24]. Часам нават сцвярджаюць, што мова – прамежкавае звязно паміж думкай і дзеяннем – заўсёды была і застаецца “найбольш істотным фактарам палітычнага ўціску, эканамічнай і сацыяльнай дыскрымінацыі” [Miles 1995, IX]. Палітычная мова адрозніваецца ад звычайнай тым, што ў ёй:

- “палітычная лексіка” з'яўляецца тэрміналагічнай, а звычайная, не чыста “палітычная” моўная знакі выкарыстоўваюцца не заўсёды так, як у звычайнай мове;
- спецыфічная структура дыскурсу – вынік часам вельмі своеасаблівых маўленчых прыёмаў;
- спецыфічнай з'яўляецца і рэалізацыя дыскурсу – гукавое або пісьмовае яго афармленне. Так, у маўленні палітыка робіцца ўдвая больш значных паўз, чым у маўленні іншых людзей [Duez 1982, 11]; гэтыя паўзы ў палітыкаў з'яўляюцца больш працяглымі, што дазваляе суаднесці палітычнае маўленне са сцэнічным.

Палітычны дыкурс можна разглядаць прынамсі з трох пазіцый:

- *уласна філалагічная* – як любы іншы тэкст; аднак, большая ўвага даследчыка звяртаецца на фон – палітычныя і ідэалагічныя канцэпцыі, якія пераважаюць у свеце інтэрпрэтатара;
- *сацыялпсіхалінгвістычная* – пры вымярэнні эфектыўнасці для дасягнення схаваных або выразна акрэсленых, – але несумненна палітычных – мэтай моўцы;
- *індывідуальна-герменеўтычная* – пры выяўленні прыватных сэнсаў аўтара і/або інтэрпрэтатара дыскурсу ў пэўных абставінах.

Зразумела, што даследаванне палітычнага дыскурсу знаходзіцца на сумежжы розных дысцыплін і звязана з аналізам формы, задач і зместу дыскурсу, які выкарыстоўваецца ў пэўных (“палітычных”) сітуацыях, параўн. [Bell 1995, 46].

Паколькі тэрміны *палітычны* і *маральны* маюць ацэначныя характарыстыкі, у лінгвістычным даследаванні заўсёды фігуруюць

пазалінгвістычныя меркаванні¹. Так, калі спрабуюць ахарактарызаваць асаблівасці “несвабоднага” дыскурсу, непазбежна ўводзяцца ў паісанне этычныя тэрміны, напрыклад, паводле Х. Медэра (цыт. па [Martínez Albertos 1987, 78]):

- “прамоўніцтва”: дамiнуе дэкламатарскі стыль;
- прапагандысцкі трыумфалізм;
- ідэалагізацыя ўсяго, пра што ідзе гаворка, пашыранае выкарыстанне паняццяў насуперак логіцы;
- перабольшаная абстракцыя, крытычнасць і “палымянасць”;
- схільнасць да выкарыстання лозунгаў;
- агітарская “зухаватасць”;
- перавага “Звыш-Я”;
- фармалізм партыйнасці;
- прэтэнзія на абсалютную ісціну.

Названыя якасці з’яўляюцца палемічнымі і выступаюць дыферэнцыяльнымі прыкметамі палітычнага дыскурсу, што адрознівае яго ад іншых відаў маўлення. Гэтая палемічнасць можа адбывацца, напрыклад, на выбары слоў: “ваенныя дзеянні пераносяцца з поля бою на тэатральныя падмосткі” [García Santos 1987, 91]. Такая сублімацыя агрэсіўнасці закладзена (паводле некаторых сацыяльных псіхолагаў) у самой чалавечай прыродзе.

Такім чынам, палемічнасць палітычнага маўлення – своеасаблівая тэатралізаваная агрэсія, скіраваная на ўнушэнне адмоўнага стаўлення да палітычных апанентаў моўцы, на навязванне (як найбольш натуральных і бяспрэчных) іншых вартасцей і ацэнак. Таму тэрміны, якія ацэньваюцца пазітыўна прыхільнікамі адных поглядаў, могуць успрымацца негатыўна, часам нават як непасрэдная знявага, іншымі (параўн. *камунізм, фашызм, дэмакратыя*).

У крытычныя перыяды гісторыі па выкарыстанні найменняў-зняваг можна часам дакладна вызначыць партыйную прыналежнасць моўцы. Так, у часы Іспанскай рэспублікі 1932 г. камуністы ў пеяратыўным значэнні ўжывалі намінацыі *anarco-burgués* “анарха-буржуазны”, *anarcofascista* “анархафашыст”, *socialfascista* “сацыял-фашыст”; прадстаўнікі левага крыла працоўнага руху – *burgués* “буржуазны”, *cochino burgués* “буржуазная свіння”, *señorito* “спадарчык”, *señorito de cabaret* “кабарэтны спадарчык”, *fascista* “фашыст”, *hombre feliz* “блазнаваты”; фашысты называлі камуністаў

¹ Т. Тодараў [Т.Тодоров 1991: 7-14] адзначае, што ў 1789 г. адбылося наступнае змяненне тэрміналогіі: замест традыцыйнага выразу “*sciences morales et politiques*” (маральныя і палітычныя навукі) сталі гаварыць пра “*sciences humaines*” (сацыяльныя навукі, навукі пра чалавека). першым ў гэтым быў Кандарсэ, тэрэтык новай канцэпцыі дзяржавы, пазней гэтыя тэрміны зрабіліся шырокаўжывальнымі.

parásitos “паразіты”, *convidados* “запрошаныя”, *semioseñoritos* “напаўспадарчыкі”, *zánganos* “авадні”, *zánganos de casino* “авадні з казіно”; левае рэспубліканскае крыло называла антырэспубліканцаў *cavernícolas* “дрымучыя”, *cavernario* “пячорныя людзі”, *trogloditas* “трагладыты”, *paleopolíticos* “палеапалітыкі”, *rupestres* “тыя, што растуць на скалах”, *prehistóricos* “дагістарычныя”, *rinóceros* “бегемоты”, *ursus* “мядзведзі”, *macacus* “макакі”, *mamúts* “маманты”, *retrógrados* “рэтраграды”, *reaccionarios* “рэакцыянеры”, *obscurantistas* “абскурантысты”, *neos* “нэа”, *fanáticos* “фанатыкі”, *cerriles* “дзікія”, *antípodas* “антыподы”, *raza latina* “лацінская раса”, *bestias* “бестыі”, *alimañas* “шкодныя жывёлы”, *sapos* “жабы”, *monas epilépticas* “малпы-эпілептыкі”; а тыя адказвалі ім: *tabernícolas* “шынкары”, *enchufistas* “злодзеі”, *social enchufistas* “сацыял-злодзеі”, *petroleros (incendiaros)* “падпальшчыкі”, *pistoleros* “галаварэзы”, *sectarios* “сектанты”, *aventureros* “авантурысты”, *caínes* “злодзеі (Каіны)”, *ambiciosos* “ганарліўцы”, *asesinos* “забойцы”, *criminales* “злачынцы”, *reptiles* “рэптыліі”, *serpientes* “вужакі”, *crustáceos* “ракападобныя” [García Santos 1987: 121-122]. Можна заўважыць, што левыя рэспубліканцы любілі называць антырэспубліканцаў найменнямі дзікіх, “грубых” (няўключодных або злых) дагістарычных жывёл, а антырэспубліканцы часта называлі левых рэспубліканцаў жывёламі-паўзунамі і злачынцамі-тэарыстамі.

Гэтым жа можна растлумачыць і своеасаблівую “палітычную дыгласію” [Wierzbicka 1995, 190] грамадства, у якім функцыянуюць нібыта дзве розныя мовы – мова афіцыйнай прапаганды і звычайная. Тэрміны адной мовы ў межах другой або ўжываліся з палярна супрацьлеглымі ацэнкамі, або ўвогуле выганяліся з узуса. Выявіць ацэнкі, рэпрэзентаваныя ў палітычным дыскурсе, можна, аналізуючы, напрыклад, наступныя групы выказванняў (параўн. [Schrotta, Visotschnig 1982, 126]):

- канстатацыі і прадпісанні дзейнічаць;
- прыхаваныя выказванні, пададзеныя ў выглядзе пытанняў;
- адказы на выбраныя пытанні (трэба вызначыць, на якія пытанні пэўны дыскурс адказвае, а якія пакідае без адказаў);
- трактоўкі грамадскіх праблем, апісанні іх вырашэння ў пазітыўных тэрмінах, “канструктыўна” (“мы павінны зрабіць...”) – або негатыўна (“для нас з’яўляецца непрымальным...”, “мы не пойдзем па гэтым шляху”);
- фармулёўкі ідэй, якія аўтар дыскурсу лічыць наватарскімі;
- выказванні, якія адлюстроўваюць агульныя ісціны;
- запыты і патрабаванні да прадстаўнікоў улады;

- заклікі паспрыяць таму або іншаму вырашэнню, прапановы аб дапамозе.

3. Эфектыўнасць палітычнага дыскурсу

Грамадскае прызначэнне палітычнага дыскурсу заключаецца ў тым, каб унушыць адрасатам – суграмадзянам – неабходнасць “палітычна карэктных” дзеянняў і/або ацэнак. Іншымі словамі, мэта палітычнага дыскурсу – не апісанне (г. зн., не реферэнцыя), а перакананне, абуджэнне ў адрасаце патрэбных намераў, стварэнне глебы для пабуджэння да дзеяння [Bauley 1985, 104]. Таму эфектыўнасць палітычнага дыскурсу можна вызначыць адносна гэтай мэты.

Маўленне палітыка (за некаторымі выключэннямі) аперыруе сімваламі [Rathmayr 1995, 211], а яго поспех прадвызначаецца тым, наколькі гэтыя сімвалы з’яўляюцца сугучнымі масавай свядомасці: палітык спрабуе закрануць патрэбныя струны ў гэтай свядомасці; выказванні палітыка павінны ўкладацца ў “сусвет” меркаванняў і ацэнак яго адрасатаў, “спажыўцоў” палітычнага дыскурсу.

Далёка не заўсёды такое ўнушэнне выглядае як аргументацыя: спрабуючы прыцягнуць слухачоў на свой бок, не заўсёды выкарыстоўваюць лагічна звязныя аргументы. Часам дастаткова проста даць зразумець, што пазіцыя, на карысць якой выступае моўца, ляжыць у сферы інтарэсаў адрасата. Абараняючы гэтыя інтарэсы, можна ўздзейнічаць на эмоцыі, на пачуццё абавязку і на іншыя маральныя ўстаноўкі. (Зрэшты, усё гэта можа так і не знайсці водгуку ў душы недастаткова падрыхтаванага інтэрпрэтатара). Яшчэ больш хітры ход – калі, прапануючы аргументы ў прысутнасці каго-небудзь, зусім не разлічваюць прасталінейна паўплываць на чыю-небудзь свядомасць, а проста разважаюць услых пры сведках; або, прапануючы меркаванні на карысць таго або іншага тэзісу, спрабуюць – наадварот – пераканаць у тым, што цалкам супярэчыць тэзісу, і г.д.

Любы дыкурс, не толькі палітычны, скіраваны на ўнушэнне, улічвае сістэму поглядаў патэнцыяльнага інтэрпрэтатара з мэтай мадыфікаваць намеры, думкі і матывацыі ўчынкаў аўдыторыі. Як адзначаў А. Шапенгаўэр, мастацтва пераканання заключаецца ў майстэрстве выкарыстання амаль не заўважна перакрываваемых паняццяў, дзякуючы чаму і ствараюцца нечаканыя пераходы ад адных перакананняў да іншых, часам насуперак спадзяванням самога моўцы [Schopenhauer 1891, 58].

Поспех унушэння залежыць ад устаноўак у дачыненні да моўцы і да зместу паведамлення [Morik 1982, 44]. Першы від устаноўак

характарызуе ступень даверлівасці, сімпатыі да моўцы. Атрыманне выгодных пазіцый у гэтай сферы залежыць не толькі ад здольнасцей моўцы, але і ад характару рэцыпіента (напрыклад, паталагічная даверлівасць на адным полюсе і паталагічная падазронасць на другім). Змяніць устаноўкі адрасата ў патрэбным кірунку можна, у прыватнасці, шляхам удалай кампаніі маўлення. Толькі пры ўмове стварэння ў адрасата пачуцця непрымусовага прымання чужога меркавання, зацікаўленасці, актуальнасці, сапраўднасці і задаволенасці моўца можа дасягнуць поспеху ў гэтым унушэнні [Grac 1985, 16].

Людзі заўсёды чакаюць ад маўлення сваіх суразмоўцаў. Гэты эфект адбіваецца на прыманні або адхіленні адпаведных тэзісаў. Маўленчыя паводзіны, якія парушаюць нарматыўныя чаканні адпаведных відаў паводзін, могуць зменшыць эфектыўнасць уздзеяння (калі нечаканасць з'яўляецца непрыемнай для рэцыпіента) або рэзка павялічыць яе (калі для адрасата нечакана адбываецца штосьці больш прыемнае, чым меркавалася). Можна адрозніваць сітуацыі з *пасіўным успрыманнем*, з *актыўным удзелам* і з *супраціўленнем унушэнню* з боку адрасата.

Пры *пасіўным успрыманні* ўнушэння адрасаты чакаюць, што ўзровень нечаканасці, глыбіня меркаванняў і інтэнсіўнасць маўленчага ўнушэння будуць адпавядаць норме. Людзі, якія выклікаюць вялікі давер, могуць абысціся і малаінтэнсіўнымі сродкамі, рэзервуючы больш моцныя сродкі на той выпадак, калі трэба паскорыць уздзеянне. Акрамя таго, ад мужчын звычайна чакаюць больш інтэнсіўных сродкаў, а ад жанчын – малаінтэнсіўных. Парушэнні гэтай нормы – маўленчая млявасць мужчын і неадэкватная жорсткасць і прасталінейнасць жанчын – зніжаюць эфект уздзеяння. А боязь, выкліканая паведамленнем аб тым, што непрыманне адпаведных тэзісаў прывядзе да небяспечных для адрасата наступстваў, часта спрыяе большай схільнасці да розных ступеняў інтэнсіўнасці ўздзеяння: найбольшая схільнасць – да малаінтэнсіўных сродкаў, а найменшая – да высокаінтэнсіўных.

У сітуацыі з *актыўным удзелам* унушэння рэцыпіент нібыта дапамагае пераканаць сябе, асабліва калі ён спадзяецца, што ўсё адбываецца для таго, каб задаволіць яго інтарэсы. Назіраюцца прамыя суадносіны паміж інтэнсіўнасцю маўленчых сродкаў і пераадоленнем супраціўлення.

Ёсць мноства выпадкаў, калі адрасат *актыўна супраціўляецца ўнушэнню*. Пры ўмове папярэдняй апрацоўкі “ўнушальнасць” асноўнай атакі з'яўляецца адваротна прапарцыянальнай эфектыўнасці

падрыхтоўчых выказванняў. Папярэднія дзеянні загадзя рыхтуюць адрасата да ўнушэння. Таму, калі наступныя выказванні не парушаюць чаканняў, створаных папярэднім дзеяннем, супраціўляльнасць унушэнню робіцца максімальнай. Калі ж моўныя ўласцівасці выказванняў-атак парушаюць чаканні, выпрацаваныя ў выніку падрыхтоўкі-абвяржэння (або ў пазітыўны, або ў негатыўны бок), супраціўляльнасць змяншаецца.

4. Адстойванне адпаведных пазіцый у палітычным дыскурсе

Такім чынам, для таго, каб быць эфектыўным, палітычны дыкурс павінен будавацца згодна з пэўнымі патрабаваннямі ваенных дзеянняў. Моўцы звычайна лічаць, што адрасат ведае, да якога лагера ён належыць, якую ролю адыгрывае, у чым заключаецца гэтая роля і – не ў апошнюю чаргу – *за якія тэзісы выступае* (“афірмацыя”) і *супраць якіх тэзісаў змагаецца* (“негацыя”), параўн. [Grünert, Kalivoda 1983, 75]. Прыналежнасць да пэўнай групы прымушае моўцу не толькі адразу акрэсліць канкрэтныя прычыны для выступлення, матыў “я гавару не таму, што мне хочацца пагаварыць, а таму, што так трэба”, але і падкрэсліць “рэпрэзентатыўнасць” свайго выступлення, засведчыць, ад імя каго выказваецца пэўнае меркаванне. Пры гэтым можа выкарыстоўвацца матыў “нас шмат”; паколькі калектыўнае дзеянне, з аднаго боку, з’яўляецца больш эфектным і эфектыўным, чым асобнае выступленне, з другога ж боку, часта прадугледжваецца дзеянне-падтрымка з боку аднадумцаў.

Моўца спрабуе пазбягаць прыватных матываў і намераў, калі падкрэсліваецца сацыяльная значнасць і адказнасць, сацыяльная ангажаванасць выступлення – матыў “я адлюстроўваю інтарэсы ўсяго грамадства” ([Volmert 1989, 23]).

Як і на полі бою, палітычны дыкурс скіраваны на знішчэнне “зброі” апанента (думак, меркаванняў, аргументаў) і яго “асабовага складу” (дыскрэдытацыя апанента). Адным са сродкаў знішчэння праціўніка ў палітычных дэбатах выступае высмейванне апанента. Смех увогуле, паводле многіх тэарэтыкаў (напрыклад, А. Бергсона), праяўляе неўсвядомленае жаданне прынізіць праціўніка з тым, каб падкарэктаваць яго паводзіны. Такая скіраванасць свядома эксплуатавалася ў палітычных дэбатах яшчэ з часоў Рымскай імперыі. Пра гэта сведчаць выкрывальныя прамовы Цыцэрона, у якіх высмейваюцца нават тыя характарыстыкі апанента, што не маюць ніякага дачынення да палітыкі. Паводле Карбелі [Corbeill 1996, 4], моўца “ўступае ў хаўрус” са слухачом, імкнучыся ліквідаваць свайго палітычнага апанента. Паколькі высмейванне знаходзіцца на мяжы

этычна дапушчальнага, можна меркаваць, што ў найбольшай ступені гумар-знявага ўспрымаецца грамадствам як дарэчны толькі ў самыя крытычныя перыяды, а ў “нармальныя” перыяды такі жанр наўрад ці дапушчальны.

У больш мяккай форме ліквідуюць апанента тады, калі гавораць не пра *асобу* (аргументуючы *ad hominem*), а пра памылковыя погляды. Так, у часы СССР гаварылі пра “паталагічны антыкамунізм”, “навуковыя памылкі”, “фальсіфікацыі фактаў”, “ігнараванне гістарычных працэсаў” і г.д.

Яшчэ больш тактоўна гаварылі, што “таварыш не зразумеў” (напрыклад, недацаніў перавагі сацыялізму перад капіталізмам і г.д.) – своеасабліва мяккая ацэнка не вельмі высокага інтэлекту палітычнага апанента. У акадэмічным, не палітычным дыскурсе часцей за ўсё ў такіх выпадках гавораць аб тым, што нешта ў пэўнага чалавека з’яўляецца “незразумелым” або “не зусім зразумела, што нехта хацеў сказаць”: у гэтым саркастычным звароце віну нібыта бярэ на сябе інтэрпрэтатар. Яшчэ большы эўфемізм мяжуе са шчырасцю – калі сцвярджаюць: “Я сапраўды не разумею...” Адхіліўшы такім чынам апанента ад удзелу ў абмеркаванні пэўных пытанняў, моўца застаецца сам-насам са слухачом.

5. Моўныя феномены палітычнага дыскурсу

На ролю моўных фактараў, моўных феноменаў у структуры дыскурсу звяртаюць увагу і прадстаўнікі герменеўтыкі (Хайдэгер, Гадамер), і прадстаўнікі сацыяльнага канструктывізму. Вытокі гэтых поглядаў можна прасачыць у філасофіі Платона, Гумбальта, нямецкіх рамантыкаў, Вайсгербера. Прывядзём некаторыя прыклады ролі моўных феноменаў як прыкмет палітычнага дыскурсу.

1. *Клішэ і штампы палітычнага дыскурсу.* У даследаванні спецыфікі масавай камунікацыі (тэксты палітычных выступленняў), моўных сродкаў інфармацыі і пераканання, разлічаных на масавую аўдыторыю, ва ўмовах неабходнасці сціслай прэзентацыі інфармацыі і ўздзеяння на слухача, адсутнасці магчымасцей кантэкстуальных інтэрпрэтацый, падрыхтоўкі і прадумвання выяўляецца спецыфіка стылеўтваральных фактараў такога дыскурсу [Арнольд 2002, : 343-344]: стэрэатыпы ў намінацыі.

Так, напрыклад, сучасны знешнепалітычны дыкурс насычаны штапамі кшталту: “эскалацыя напружанасці”, “пашырэнне канфліктаў”, “палітычныя ўскладненні”, “сусветная супольнасць”, “пераходны перыяд на шляху эканамічнай і сацыяльна-палітычнай

мадэрнізацыі”, “дэмакратызацыя палітычнага і грамадскага жыцця”, “перавесці канфлікт у стадыю дынамічнай стабільнасці” і інш.

Клішаванасць можа зняважыць адпаведныя ідэі, калі пафаснасць уступае ў разлад з рэальнасцю: “унукі Леніна”, “геніяльны правадыр і настаўнік”, “нястомны змагар за шчаслівую будучыню”.

2. *Аксіялагічная лексіка.* Так, палітычны дыскурс першых паслярэвалюцыйных дзесяцігоддзяў змяшчае інфармацыю пра “вельмі небяспечнае становішча на прававым участку тэарэтычнага фронту”, акцэнт уе ўвагу на “контррэвалюцыйных элементах”, “ворагах” і “шкодніках”. Традыцыйнымі аргументамі выступаюць трацкізм, апартунізм, шпіянаж. Вінаватых удзельнікаў гэтага фронту (“зброднікі”, “наймітаў”, “змоўшчыкаў”) выкрываюць тыя, хто прытрымліваецца “генеральнай лініі” і не “ўхіляецца” ад яе.

Роля стэрэатыпаў (клішэ, штампаў) і ацэнкаваасці (аксіялагічная лексіка) у рэалізацыі ўздзеяння з’яўляецца відавочнай. Перадусытасць меркаванняў, штампы і стэрэатыпы мыслення і маўлення, эмацыянальнае “перацягванне” на наяўныя стандарты – істотныя рытарычныя вынікі дзеяння гэтых стылеўтваральных фактараў.

3. *Частыя паўторы і вар’іраванне адпаведных слоў і сем* (напрыклад, counterterrorism, global campaign) самі па сабе ствараюць устойлівую інфармацыйную карціну, атаясамліваюцца з некаторым аўтаматызмам успрымання. Да аўтаматызацыі набліжаюцца спосабы слоўнага камуфляжу цыннізму ў палітычным дыскурсе, працэсы эўфемізацыі і перыфразавання, пераносу сэнсавых акцэнтаў – прыметы публіцыстычнай рыторыкі. Тут варта прыгадаць класічную ідэю Канта аб тым, што, пазіраючы на лужу, адзін чалавек бачыць бруд, а другі – зоркі, і кожны гэтыя свае вобразы і называе. Тут можна заўважыць ролю намінацыі ў дыскурсе, які закранае палітычную праблематыку. “Prisoners”, “captives”, “hostages”, “rebels”, “terrorists”, “bandits” – гэтыя словы прымяняюцца ў дачыненні да адных і тых жа, аднак яны не з’яўляюцца ўзаемазамяняльнымі. Тое, што вайскоўцы называюць “law of armed conflict” актывісты правоў чалавека лічаць “international humanitarian law”. Варта прыгадаць знакамітыя эўфемізмы: “прыняць меры”, “план мерапрыемстваў”, “надзвычайныя меры”, “найвышэйшая мера сацыяльнай абароны”, “гуманітарнае ўмяшальніцтва”, “абмежаваны кантынгент”, “зачыстка”, “контртрэарыстычная аперацыя”, “пятая графа”, “elimination of unreliable elements”, “transfer of population”, “rectification of frontiers”, “pacification”. Шматлікія прыклады эўфемізмаў можна знайсці ў ваенна-публіцыстычным дыскурсе: “peace enforcement operation”, “peacekeeping effort”, “ethnic cleansing”, “prisoners”, “hostilities” і г.д.

4. *Цяжкасці ў дэфінітыўнасці тэрмінаў*: “антытэарыстычная аперацыя”, “гуманітарная катастрофа”, “этнічны генацыд”, “дэмакратычныя інстытуты”, “прававая дзяржава”, “квазідэмакратычны рэжым”, “імітацыйная дэмакратыя”, “новае мысленне”, “агульначалавечыя каштоўнасці”, “постканфліктнае ўрэгуляванне”.

Семантыка, тлумачэнне тэрмінаў даюць магчымасць нападзення пэўнай з’явы новымі сэнсамі.

5. *Кан’юнктурнасць штампаў і банальнасць метафарызацыі*: “поўная закрытасць эканомікі”, “мафія”, “карупцыя”, “высока несці сцяг ленінскай знешняй палітыкі”, “бітва за ўраджай”, “змаганне за светлую будучыню”, “класавыя войны пралетарыяту”, “сонечныя абсягі камунізму”.

Такім чынам, пры інтэрпрэтацыі палітычнага дыскурсу непажадана абмяжоўвацца толькі лінгвістычнымі аспектамі, паколькі сутнасць і мэты дыскурсу могуць застацца незаўважанымі. Разуменне палітычнага дыскурсу мае на мэце веданне фону, чаканняў і спадзяванняў аўтара і аўдыторыі, экспліцытных і імпліцытных матываў, сюжэтных і лагічных схем, якія дзейнічаюць у пэўныя гістарычныя эпохі.

Літаратура

Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык. М., 2002.

Badaloni N. *Politica, persuasione, decisione // Linguaggio, persuasione, verità.* – Padova: Cedam (Milani), 1984. – P. 3-18.

Bayley P. *Live oratory in the television age: The language of formal speeches // G. Ragazzini, D.R.B.P. Miller eds. Campaign language: Language, image, myth in the U.S. presidential elections 1984.* – Bologna: Cooperativa Libreria Universitaria Editrice Bologna, 1985. – P. 77-174.

Bell V. *Negotiation in the workplace: The view from a political linguist // A. Firth ed. The discourse of negotiation: Studies of language in the workplace.* – Oxford etc.: Pergamon, 1995. – P. 41-58.

Corbeill A. *Controlling laughter: Political humor in the late Roman republic.* – Princeton; N.J.: Princeton University Press, 1996.

Coseriu E. *Lenguaje y política // M. Alvar ed. El lenguaje político.* – Madrid: Fundación Friedrich Ebert, Instituto de Cooperación Iberoamericana, 1987. – P. 9-31.

Duez D. 1982 – *Silent and non-silent pauses in three speech styles // Language and Society, 1982, vol.25, № 1.* – P. 11-28.

García Santos J.F. El lenguaje político: En la Secunda Republica y en la Democracia // M. Alvar ed. El lenguaje político. – Madrid: Fundación Friedrich Ebert, Instituto de Cooperación Iberoamericana, 1987. – P. 89-122.

Grác J. Persuázia: Oplyvkovanie človeka človekom. – Brno: Osveta, 1985.

Grünert H., Kalivoda G. Politisches Sprechen als oppositiver Diskurs: Analyse rhetorisch-argumentativer Strukturen im parlamentarischen Sprachgebrauch // E.W. Hess-Lüttich ed. Textproduktion und Textrezeption. – Tübingen: Narr, 1983. – S. 73-79.

Martínez Albertos J.-L. El lenguaje de los políticos como vicio de la lengua periodística // M. Alvar ed. El lenguaje político. – Madrid: Fundación Friedrich Ebert, Instituto de Cooperación Iberoamericana, 1987. – P. 71-87.

Miles L. Preface // C. Schäffner, A.L. Wenden eds. Language and peace. – Aldershot etc.: Dartmouth, 1995. – P. ix-x.

Morik K. Überzeugungssysteme der Künstlichen Intelligenz: Validierung vor dem Hintergrund linguistischer Theorien über implizite Äusserungen. – Tübingen: Niemeyer, 1982.

Rathmayr R. Neue Elemente im russischen politischen Diskurs seit Gorbatschow // R. Wodak, F.P. Kirsch eds. Totalitäre Sprache – langue de bois – language of dictatorship. – Wien: Passagen, 1995. – S. 195-214.

Schopenhauer A. Die Welt als Wille und Vorstellung: 1.Bd. Vier Bücher, nebst einem Anhang, der die Kritik der Kantischen Philosophie enthält. 4.Aufl // A.Schopenhauer's sämtliche Werke /Hrsgn. v. Julius Frauenstädt. 2. Aufl: Neue Ausgabe. Bd.2. – Leipzig: Brockhaus, 1891.

Schrotta S., Visotschnig E. Neue Wege zur Verständigung: Der machtfreie Raum. – Wien; Hamburg: Zsolnay, 1982.

Todorov T. Les morales de l'historique. – P.: Grasset, 1991.

Volmert J. Politikrede als kommunikatives Handlungsspiel: Ein integriertes Modell zur semantisch-pragmatischen Beschreibung öffentlicher Rede. – München: Fink, 1989.

Wierzbicka A. Dictionaries and ideologies: Three examples from Eastern Europe // B.B. Kachru, H. Kahane eds. Cultures, ideologies, and the dictionary: Studies in honor of Ladislav Zgusta. – Tübingen: Niemeyer, 1995. – P.181-195.